

Р. М. Хванздобувач Інституту законодавства
Верховної Ради України

ВПЛИВ РОЗВИТКУ ЛОКАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ НА МОДИФІКАЦІЮ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті досліджуються теоретичні, доктринальні та нормативні аспекти впливу розвитку локальної демократії на формування і модифікацію муніципальної правової політики України. Стверджується і аргументується, що важливою визначальною ознакою в процесі розвитку та затвердження локальної демократії та її впливу на модифікацію муніципальної політики України виступає муніципалізація суспільного та державного життя у розумінні впливу та зміни телеологічних домінант соціального і державного розвитку з державного етатизму на муніципальні цінності, що інтерпретовані з конституційних цінностей та торкаються насамперед найважливіших гуманістичних та гуманітарних імперативів та нормативів – верховенства права; визнання, реалізації, охорони і захисту і пріоритету прав і свобод людини; захисту прав дитини і жінок; захисту прав і свобод декретованого контингенту.

Доводиться, що муніципалізація відносин в локальному соціумі призведе до муніципалізації повсякденності в стані якої в ординарних умовах функціонують територіальної громади, здійснюється місцеве самоврядування та людина реалізує свій життєвий цикл. Наведений процес має стратегічне значення для подальшого існування та функціонування громад та всієї системи місцевого самоврядування в умовах глобалізації, – бо він напряду сприяє формуванню ідентичності територіальних людських спільнот. Також констатується, що акцентуація і актуалізація людиною питань якісної організації повсякденності виступає яскравим свідомством глибоких змін не тільки в позиції держави в контексті реалізації її муніципальної правової політики, але й свідомством формування та модифікації муніципальної правосвідомості людини, формування у неї позитивних засад муніципальної психології, що лежить в основі індивідуальної, групової і колективної мотивації людини до участі в місцевому самоврядуванні, – саме такі мотиваційні завдання, як стратегічні, й повинна реалізувати державна муніципальна правова політика на сучасному етапі свого розвитку.

Ключові слова: *міське самоврядування, державна муніципальна політична політика, глобалізація, глобальний конституціоналізм, децентралізація, муніципалізація.*

Постановка проблеми. Становлення та розвиток інституту локальної демократії у вигляді місцевого самоврядування (далі – МСВ) є іманентною, обов'язковою, характерною та ідентифікаційною рисою становлення, розвитку і вдосконалення демократичної правової державності. В той же час, розвиток цього інституту локальної демократії в сучасних умовах в бік вдосконалення детермінується низкою факторів методологічної властивості, що безперечно повинно вплинути не тільки на модернізацію державної муніципальної правової політики в умовах її наявності у вигляді відповідних спеціальних актів, а й бути врахованим при її формування в тих випадках, коли такі формалізовані акти є відсутніми. Тому аналіз наведених

факторів є досить важливим не тільки для їх більшого розуміння, а й для врахування в процесі подальшого розвитку локальної демократії та її впливу на модифікацію муніципальної правової політики України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В умовах становлення та розвитку України як самостійної держави виникає об'єктивна потреба дослідження проблематики правової політики держави, зокрема, муніципальної правової політики, що актуалізується не тільки завдяки наявності відповідних кризових явищ у процесах реновації держави і суспільства, а й спробами організаційної, управлінської та нормативної реанімації і модернізації важливих соціально-правових інститутів, до яких належить і місцеве самоврядування.

Дослідження муніципальної правової політики у вітчизняному правознавстві не проводились зовсім, враховуючи відсутність інституту локальної демократії, який був замінений у радянський період існуванням системи місцевих рад, що на принципах демократичного централізму входили в єдину систему рад та являли собою, за виразом Л.І. Брежнева, «вищі органи державної влади на місцях». Початок профільних досліджень збігся з набуттям Україною державної незалежності, законодавчою, а потім і конституційною легалізацією в суверенній державі інституту місцевого самоврядування та формуванням національної наукової школи муніципального права, представники якої – М.О. Баймуратов, І.П. Бутко, М.І. Корнієнко, М.П. Орзіх, В.Ф. Погорілко, М.О. Пухтинський, В.Ф. Сіренко, Ю.М. Тодика, О.Ф. Фрицький та ін. заклали підвалини для доктринального обґрунтування необхідності розробки та прийняття в державі муніципальної правової політики. Така позиція була посилена науковими працями Б.П. Андресюка, О.В. Батанова, А.С. Бурлаки, І.А. Грицяка, В.М. Кампа, А.А. Коваленка, Т.А. Костецької, В.В. Кравченка, П.М. Любченка, В.М. Оніщука, І.М. Пахомова, О.В. Приєшкіної, Н.І. Рудої, Т.С. Смирнової, А.Ф. Ткачука та ін.

Тому **метою цієї статті** є дослідження онтологічних, доктринальних та нормативних підходів до визначення впливу розвитку локальної демократії на модифікацію муніципальної правової політики України.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи фактори методологічної властивості, що детермінують розвиток інституту локальної демократії в сучасних умовах в бік його вдосконалення, треба зазначити, що до них можна віднести такі:

– *економічну глобалізацію*, в умовах якої на рівні з міжнародною міждержавною економічною інтеграцією держав, що є учасниками міжнародних інтеграційних об'єднань або тільки мають намір вступити до них, – суттєво зростає роль і значення сталого локального розвитку, який виступає основним показником і результатом, а рівень та якість життя конкретної людини, що існує та функціонує в межах територіальної людської спільноти – територіальної громади (далі – ТГ) на теренах конкретної держави, її забезпечення муніципальними послугами, – стратегічною метою такої інтеграції;

– *політичну глобалізацію*, в умовах якої на рівні з розвитком та інтенсифікацією міжнародного співробітництва всіх держав в політичній

сфері в межах міжнародної та регіональних спільнот держав, особливо зростає роль і значення демократичних цінностей, починаючи від прав і свобод людини, і закінчуючи демократичними засадами організації, формування та реалізації органів публічної влади та здійснення такої влади, включаючи й реалізацію місцевого самоврядування, – що мають локальний вимір, бо саме на рівні ТГ, в умовах МСВ реалізується конституційний статус людини (особистості і громадянина) і саме він, його обсяг, кадастр прав, свобод і обов'язків людини, що легалізований державою, але має локальний характер реалізації, механізми такої реалізації та їх гарантії, засоби охорони і захисту прав і свобод людини тощо – виступають індикатором демократичності держави та її публічної влади;

– *правову глобалізацію*, в умовах якої суттєво зростає роль і значення міжнародного договірного права, що базується на основоположних настановах визнання, легалізації, реалізації, її гарантування, охорони, захисту прав і свобод людини, які знаходять свій прояв і закріплення в нормах міжнародного права, що містяться в міжнародних багатосторонніх міждержавних договорах та отримали сьогодні найменування міжнародних правових стандартів прав і свобод людини, – після підписання таких договорів їх держави-учасники беруть на себе міжнародно-правові зобов'язання щодо запозичення таких норм національними правовими системами, й насамперед, системами національного конституційного права. Враховуючи особливу важливість інституту локальної демократії для реального визнання, легалізації та реалізації прав і свобод людини, її обов'язків, – в межах міжнародного співтовариства держав (найбільш активно на міжнародному регіональному рівні – європейському, а також на рівні міжнародного співтовариства – в рамках ООН) розробляються, приймаються та діють міжнародні правові стандарти локальної демократії, що офіційно запозичені правовими системами національних держав;

– *глобальну адміністративно-фінансову децентралізацію*, в умовах якої спостерігаються складні та суперечливі процеси щодо формування механізму досягнення стратегічних цілей глобального розвитку, однією з найвагоміших яких виступає активізація економічного зростання в державі за принципом «знизу-вверх», завдяки ефективному використанню власних соціально-економічних ресурсів ТГ, основним з яких є людський потенціал [1, с. 8].

При цьому світовий досвід чітко і однозначно вказує на те, що перерозподіл влади та ресурсів між рівнями управління на рівні децентралізації повноважень органів публічної державної влади або похідних від неї засобів і методів, – розглядається в розвинених державах як один із системних інструментів регулювання макроекономічної стабільності, – що більше, європейські держави виробили низку моделей та механізмів децентралізованого управління, які ґрунтуються саме на МСВ, кращі з яких є вельми важливими як з позиції потенціалу їх імплементації у вітчизняну практику, так й можливостей отримання управлінських і економічних ефектів;

– *глобальну управлінську парадигму*, що сповідується міжнародним співтовариством держав, насамперед ООН та міжнародними міжурядовими організаціями, що функціонують під її егідою, і яка гласить «думай глобально, дій локально» (Think globally, act locally) [2], – що, по-перше, є методологічно-технологічним інструментарієм з реалізації Цілей розвитку міжнародного співтовариства до 2030 року, а, по-друге, суттєво акцентує увагу та фокусує відповідну діяльність на локальному рівні соціуму, причому не тільки на втіленні універсальних і регіональних міжнародних правових стандартів прав людини саме на тому рівні: а) де існує та функціонує людина в рамках ТГ, б) в умовах МСВ, в) в ординарному стані повсякденності, – там де вона г) продукує свої інтенції, екзистенційні устремління, потреби, г') формує свої пріоритетні інтереси та атитюди (життєві настанови), д) здійснює свою соціалізацію, е) відпрацьовуючи свої різнорівневі габітуси (досвід у вирішенні різних життєвих ситуацій), є) реалізуючи при цьому свій конституційний статус [3], ж) на засадах системи комунікаційної взаємодії в рамках ТГ, тим самим з) здійснюючи свій життєвий цикл та и) привертаючи пильну увагу до цього рівня соціуму, який є визначальним для неї, для її груп та асоціацій, для соціуму як такого та для держави, – в контексті їх колективного існування і створення належних і оптимальних умов для функціонування і розвитку якості життя територіальної людської спільноти;

– *екзистенційну насиченість сутності самого інституту місцевого самоврядування*, який призваний регламентувати та регулювати безліч соціальних відносин, що виникають в процесі повсякденної життєдіяльності ТГ та її членів-жителів, які неможливо завчасно визначити, чітко встановити їх перелік, обмежити тощо, – завдяки розмаїттю індивідуальних, гру-

пових, колективних та перекресних між ними інтересів, – саме це й актуалізує, активізує, стимулює, контекстуалізує, рефлексує подальший розвиток ТГ та одночасно з ним й самого інституту МСВ, що дуже оперативне та належним чином повинен реагувати на появу нових інтересів членів ТГ, бо функціонально створений саме для цього;

– *нові виклики глобалізації*, що виникають в умовах Четвертої промислової революції, в умовах якої новітні технології (штучний інтелект, робототехніка, система контролю промислового обладнання через мережу Інтернет (т. зв. «інтернет речей»), безпілотні засоби пересування, 3D-друк, нанотехнології, біотехнології, матеріалознавство, накопичення і зберігання енергії, квантові комп'ютери тощо), що міцно поєднують фізичний, цифровий та біологічний світи. З'являються нові бізнес-моделі, перебудовуються системи виробництва, споживання, транспортування і постачання. Ці зміни, на думку швейцарського економіста та засновника Усесвітнього економічного форуму у Давосі К. Шваба, – ні більш ні менш, – трансформують людство, тому треба вчитися ними керувати [4, с. 4], бо вони створюють для людини необмежені можливості. Звідси, об'єктивується і незмірно зростає роль МСВ, в умовах якого існує і функціонує ТГ – як єдиний природний колективний суб'єкт, біологічний субстрат, що ідентифікує людську цивілізацію у всіх її проявах та станах, в рамках якого людина не тільки здійснює свій життєвий цикл, а й активно перетворює і розвиває свою життєдіяльність у вигляді її нових смислів, концептів, форм, інституцій;

– *глобальний конституціоналізм*, що базується на загальних конституційних цінностях (насамперед, принципах верховенства права, визнання та поваги до прав людини та їх пріоритету перед правами держави, демократичних принципах побудови, оновлення та реалізації публічної влади, існування системи місцевого самоврядування тощо), що піднесені на універсально-глобальний рівень управління [5, с. 32] і виступають константою та нормативним виміром в діяльності сучасних держав та їх міжнародного співтовариства, до яких відноситься й інститут локальної демократії як основний структуроутворюючий елемент державності, де реально формуються і реалізуються права і свободи людини;

– *глобалізація феноменології муніципалізму* [6, с. 130] як: а) ідеології самоорганізації

населення відповідних територій національної держави; б) системи методів та засобів існування і функціонування територіальних людських спільнот як природних асоціацій людини, створених історично та праксеологічно; в) сукупності організаційних та організаційно-правових форм життєдіяльності локального соціуму з вирішення екзистенційних питань локального життя і локального розвитку, – що г) набувають свого глобального і універсального значення в умовах міжнародної глобалізації та інтеграції;

– *розвиток нових поколінь прав людини*, що охоплюють якісно нові сфери людських інтересів та можливостей, що пов'язані не тільки з революційними змінами в технологічному забезпеченні життя (четверте покоління прав людини – інформаційні права людини), а й з усвідомленням людиною своєї біологічної природи та з бажанням її модифікувати або вдосконалити (п'яте покоління прав людини – біологічні права людини /штучне запліднення, сурогатне материнство, трансплантація органів, зміна статі, одностатеві відносини тощо/) [7, с. 35].

– *наявність і екзистенційну важливість для соціуму, держави, міжнародного співтовариства формування загальних різнорівневих габітусів людини*, – що виникають, зважаючи на практично однакові умови локального життя та враховуючи історичний досвід формування основоположних форм життєдіяльності в локальному соціумі, – на слушну думку О. О. Боярського, в межах ТГ та в умовах МСВ з врахуванням філософського стану повсякденності, у людей-жителів фактично формуються однакові екзистенційні інтереси, що реалізуються за умов застосування однакових форм соціальної практики та адекватних ним ідей, мислей та дії – саме так виникають сукупність знань, умінь, навичок людини, що з одного боку, реалізують процес її соціалізації, в тому числі і правової; а з іншого – будують її індивідуальний, груповий, колективний габітуси, як відображення соціальних практик, якими володіє вона та її асоціації [8, с. 9];

– *демократичний потенціал територіальної людської спільноти*, що демонструє не тільки можливості ТГ та її членів щодо сприйняття та реалізації демократичних настанов функціонування соціуму, а й формування і оновлення публічної влади, – зокрема, її представницьких органів та вплив на формування і функціонування виконавчих органів такої влади, а також щодо активної участі в процесах

загальнодержавного та локально-регіонального управління, – тобто активної та усвідомленої участі в процесах формування, функціонування та вдосконалення демократичної правової державності, але й у процесах запозичення нових форм демократії на локальному рівні – таких як партисипаторна (демократія участі), деліберативна (дорадча), агрегативна (демократія через голосування – демократія плюралізму) та агональна (демократія ідентичності) [9, с. 6];

– *колабораційний потенціал територіальних людських спільнот*, що створені фактично на основі комунікативної взаємодії між своїми жителями-членами громад, та володіють великим ступенем «тяжіння» до співробітництва з іншими ТГ та їх ОМСВ різного рівнів на території національної держави, особливо в контексті підвищення ефективності локального життя та місцевого розвитку (міжмуниципальне співробітництво) [10; 11];

– *міжнародно-правовий потенціал територіальних людських спільнот та їх ОМСВ*, виходячи з міжнародно-правового «наповнення» інституту МСВ, що свідчить не тільки про становлення системи дихотомії локального і глобального чинників [12, с. 47], – більш того, в розумінні становлення процесів глобалізації та в контекстуалізації існування територіальних спільнот (громад), що переважно існують тільки через застосування інституту МСВ, вибудовується просторово-процесуальний ланцюжок, що дає розуміння прямих і опосередкованих зв'язків, існуючих між сучасними акторами міжнародних відносин, які відносяться до різних рівнів управління, а саме: «локально-топосний рівень» [13] – «субрегіональний рівень» – «регіональний рівень» – «державний рівень» – «міждержавний рівень» – «глобальний рівень» – саме на цих наведених рівнях, на слушну думку дослідника М. О. Баймуратова існують та функціонують органи публічної влади, включаючи й органи МСВ (на перших трьох рівнях), що об'єднані загальними завданнями і функціями в рамках профільної компетенції щодо забезпечення прав і свобод людини, починаючи з локального і завершуючи глобальним рівнями [14, с. 7];

– *затвердження «людиноцентричності» та «людинорозмірності»* в розумінні й оцінюванні всіх процесів, що проходять навколо процесів становлення, функціонування, розвитку і вдосконалення інституту МСВ та територіальних громад, причому не тільки в рамках формування демократичної правової державності

(національний рівень), але й у міжнародному вимірюванні, коли і МСВ, і розвиток ТГ ототожнюються з існуванням, функціонуванням і розвитком прав і свобод людини на локальному рівні соціуму, – тобто, відбуваються складні психічні і психологічні процеси, коли людина: а) розуміє, відчуває і використовує МСВ як єдину природну сферу свого існування в умовах державно організованого соціуму, в якій тільки і можливо реалізувати свої екзистенційні права, причому одночасно індивідуально і колективно з іншими членами ТГ; б) використовує колективне існування в межах ТГ і саму громаду як універсальний соціально-облігаторний механізм для реалізації своїх екзистенційних настанов, намагань, потреб, інтересів через своє індивідуальне ствердження в межах загальної і правової соціалізації, а також в) своє ствердження в межах групи і колективу (мікро-, мезо– і макро-) як активного члену локального соціуму [14, с. 8].

– *об'єктивізацію локального розвитку людини та людської спільноти*, що є детермінантом та фактично логічним продовженням у своїй сукупності, динаміці та розумінні загальнодержавного та глобального розвитку суспільств, держав та міжнародного співтовариства у контекстуалізації концепції «сталий розвиток – локальне/глобальне управління» через локальне спрямування глобальних 17 Цілей сталого розвитку (Конференція ООН з сталого розвитку 2015 рік) [15] та формування відповідної діяльнісно-поведінкової парадигми локальних спільнот, держав та міжнародного співтовариства;

– *об'єктивізацію необхідності збереження, розвитку та забезпечення існування людської цивілізації через продовження людського роду*, – бо саме ТГ є тим соціальним субстратом, а МСВ – тим соціальним простором в межах якого людина, що знаходиться в фертильному стані, в процесі реалізації свого життєвого циклу оптимальним чином реалізує свою репродуктивну функцію [16];

– *політичну культуру держав та міжнародного співтовариства*, важливим елементом якої виступає МСВ та сама феноменологія муніципалізму, як спосіб та формула життєдіяльності територіальних людських спільнот у всьому світі [17; 14, с. 8].

Отже, системний аналіз наведених факторів дає можливість стверджувати, що всі вони несуть в собі нові смисли, що мають локально-глобальний вимір, більш того, – вони: а) генерують нові та актуальні завдання об'єктивної характери-

стики щодо модернізації не тільки інституту МСВ та правового статусу ТГ, але й б) реформування державної муніципальної правової політики. Особливу важливість, на нашу думку, наведені фактори відіграють в процесі розробки принципових засад сучасної державної муніципальної правової політики на етапі її формулювання і формування, – тобто, в тих державах де така політика ще не знайшла свою формалізацію у вигляді єдиного системного і комплексного організаційно-нормативного акту (або системи актів), як це має місце в Україні.

Завдання щодо об'єктивної наявності або необхідності розробки сучасної державної муніципальної правової політики для нашої держави, крім управлінських, конституційно-реалізаційних, нормативних та репутаційних переваг, мають суттєві безпекові характеристики, бо в сучасному світі безпекові питання набувають нового і екзистенційного значення, особливо в умовах формування низки глобальних загроз стабільному існуванню державності. І тут, саме МСВ, що спирається на територіальні людські спільноти, відіграє роль стабілізаційного фактору і для соціуму, і для державності.

На слушну думку авторів підручника «Глобальна і національна безпека» сучасні уявлення про безпеку індивіда, соціальної групи, суспільства, держави, міжнародної спільноти знаходять відображення у її визначеннях, які, як свідчить аналіз, акцентують увагу, головним чином, на таких аспектах безпеки як: стан захищеності системи; відсутність небезпеки; наявність специфічної властивості (атрибути) системи; результат специфічної діяльності тих чи інших інститутів; певний стан системи; сукупність чинників, що забезпечують життєздатність системи або сприятливі умови для її розвитку; культурно-історичні феномени розвитку; інституціоналізація взаємодій елементів соціальної системи у контексті задоволення їхніх життєво важливих потреб та досвіду культурно-історичного розвитку [18, с. 39].

Застосування системного та компаративного підходів до розуміння наведених доктринальних ознак індивідуальної, групової, державної та міжнародної безпеки не тільки співпадають з екзистенційними настановами існування ТГ в умовах МСВ в ординарному, а також в екстраординарному стані повсякденності, а й з особливими властивостями ТГ як соціального субстрату, що природно (соціалізація, набуття відповідних габітусів) і функціонально (через відповідну діяльність ОМСВ у їх компетенційних

сферах) створює режим охорони і захисту прав і свобод людини в умовах ординарного і екстраординарного функціонування державності. Більш того, вони є співзвучними до завдань державного і глобального управління в основі яких також присутній суттєвий та вагомий безпековий сегмент.

Важливою визначальною ознакою в процесі розвитку та затвердження локальної демократії та її впливу на модифікацію муніципальної політики України виступає муніципалізація суспільного та державного життя у розумінні впливу та зміни телеологічних домінант соціального і державного розвитку з державного етатизму на муніципальні цінності, що інтерпретовані з конституційних цінностей та торкаються насамперед найважливіших гуманістичних та гуманітарних імперативів та нормативів – верховенства права; визнання, реалізації, охорони і захисту і пріоритету прав і свобод людини; захисту прав дитини і жінок; захисту прав і свобод декретованого контингенту (інвалідів, пенсіонерів, студентів, військовослужбовців тощо).

Процес муніципалізації, що запускається державою через державну муніципальну правову політику, реалізується завдяки державній оцінці найбільш суттєвих соціальних відносин, що виникають і реалізуються на рівні локального соціуму, – як відображення соціуму загального, який функціонує в умовах державної організації, та відносин, що виникають на рівні держави, – на відповідність їх настановам локальної демократії, інтересам ТГ як локальної людської спільноти, інтересам людини-члена такої спільноти, потребам локального розвитку тощо.

Сутність процесів муніципалізації міститься в практичній зміні системи координат розвитку соціуму і держави – від пріоритету державних інтересів до пріоритету інтересів прав конкретної людини, що розглядаються у їх колективному розумінні, значенні, контекстуалізації, реалізації, а також в контексті оптимальної організації в їх охороні і захисті з боку ОМСВ через їх організаційне та організаційно-нормативне супроводження і забезпечення. Саме на останнє скерована відповідна компетенційна база ОМСВ, особливо їх повноваження, – і саме в цьому контексті треба розглядати суспільну потребу в розширенні такої компетенційної бази: а) або за рахунок передачі на основі деконцентрації повноважень виконавчої влади («зверху – вниз»), що раніше були делеговані ОМСВ, у власні повноваження ТГ та їх ОМСВ,

б) або в контексті розширення такої компетенційної бази за рахунок появи не тільки нових повноважень ОМСВ, але й нових предметів відання ОМСВ чи їх посилення, наприклад, в сфері надання ОМСВ правової допомоги жителям-членам ТГ, вдосконалення повноважень ОМСВ через розширення прав ТГ у вирішенні питань екологічного розвитку та екологічної безпеки, розширення та вдосконалення прав ТГ у сфері земельних правовідносин, у сфері питань формування власної кредитно-фінансової політики ТГ для вирішення актуальних питань їх розвитку та підвищення якості життя (транспорт, зв'язок, містобудівна діяльність, будівництво спортивно-реабілітаційної бази ТГ, охорона здоров'я, інші питання розвитку локальної інфраструктури тощо).

Муніципалізація наведених відносин призведе до муніципалізації повсякденності в стані якої в ординарних умовах функціонують ТГ, здійснюється МСВ та людина реалізує свій життєвий цикл. Наведений процес має стратегічне значення для подальшого існування та функціонування ТГ та всієї системи МСВ в умовах глобалізації, – бо він напряду сприяє формуванню ідентичності територіальних людських спільнот.

На слушну думку британського соціолога З. Баумана, сучасну епоху можна визначити як «Століття пошуку ідентичності» [19, с. 67]. За цією тезою ховається не тільки різноманітний світ прагнень, мотивацій і цілей, переслідуваних людьми в повсякденному житті, але й соціально-індивідуальні, соціально-групові, соціально-колективні домінанти їх соціалізації, – що напряду сприяють можливостям людей функціонувати у локальному соціумі, завдяки створюваній на цих засадах комунікативній взаємодії між ними, а також найважливіші настанови щодо формування ними своїх атитюдів, що, своєю чергою, формують у них різні габітуси, – тобто, системний комплекс соціальних практик, що мають тяжіння до структурування, та дозволяють людині, її групам і асоціаціям (ТГ) вирішувати різні екзистенційні питання свого існування в контексті такого досвіду, ба більше, вони дозволяють типізувати такі життєві обставини, формуючи стереотипні підходи до їх реалізації, – що у підсумку, полегшує та стандартизує локальне життя, робить його більш технологічно інституційним та функціонально оптимальним.

Такий висновок є вельми важливим, особливо в умовах, коли на кінець ХХ – початок ХХІ ст. в Україні, як і в багатьох країнах, причому

не тільки пострадянського простору, помітно проявила себе криза ідентичності, – як окремих індивідів, так і цілих соціальних груп. Тому саме сьогодні, в умовах глобалізації, проблематика ідентичності виступає однією з основних тем досліджень в соціально-гуманітарних науках, оскільки, не зрозумівши процеси формування ідентичності, неможливо не тільки пізнати сучасний глобалізований світ [20; 21; 22], а й визначити перспективи подальшого розвитку демократичної правової державності, важливим елементом якої виступає інститут локальної демократії.

Отже, розглядаючи розуміння ідентичності як буденну свідомість, як спосіб духовно-практичного освоєння світу, ми тим самим не тільки розширяємо гносеологічні аспекти повсякденності, але і зв'язавши їх, а також перевизначивши їх в контексті структур повсякденного досвіду, – можемо дійти до сутності існування людини на рівні локального соціуму (ТГ), в умовах самоорганізації та самоідентифікації (МСВ), в процесі реалізації свого життєвого циклу (соціалізація та формування габітусів). Тому не є дивним, що проекція повсякденності на локальний соціум, саме в соціально-філософському сенсі, містить в собі можливість переосмислення ідентичності як форми самовизначення, пов'язаної з повсякденністю тим, що французький мислитель П. Бурдьє назвав життєвим габітусом [23].

Визнаючи той факт, що така методологічна трансформація веде до включення в проблематику ідентичності низки соціальних суб'єктів, дослідниця Є.Н. Данилова зазначає, що до їх кола відноситься дослідження саме афективних спільнот (тобто, таких, що продукують емоції та почуття [24], – територіальні людські спільноти відносяться саме до них), вживання, почуття ідентичності [25].

Актуалізація розуміння афективних спільнот, саме в контексті муніципалізації, детермінується доктринальним підходом Ю. Хабермаса. Його класична теорія комунікативної дії заснована на протиставленні соціальної системи і життєвого світу, яким відповідають два різних типи раціональності: інструментальна і комунікативна. При цьому, якщо перший тип – інструментальний, пов'язаний з адаптацією людини до навколишнього середовища і орієнтований на збільшення її матеріальних здобутків, то другий – комунікативний – з інтеграцією людей в співтовариство (ТГ) і орієнтований на збільшення соціальної злагоди [26, с. 125].

Більш того, в роботах останніх років Ю. Хабермас, глумачачи повсякденність у гранично широкому розумінні, зазначає, що це призвело до того, що з використанням соціологічних методів вивчається не тільки і не стільки фактична обстановка в сучасних містах і селах, скільки самовідчуття їх мешканців, їх суб'єктивні уявлення про себе і про світ, в тому числі про окремі речі, форми спілкування і інститути культури [27, с. 16]. Отже, можна констатувати, що предметом соціологічного дослідження стає не сама соціальна реальність, а другорядні її характеристики – ставлення до такої реальності, форми її подання у свідомості людей, – що в умовах глобалізації та інформаційного суспільства, набувають основоположного значення для повсякденного існування людини. Звідси, змінюються й пріоритети муніципальної соціології, коли в контексті повсякденності вона прагне з'ясувати, як пересічна людина пояснює собі і іншим свою поведінку, вибір того чи іншого вчинку, кроки в спілкуванні з оточуючими її людьми, а також дізнатися про звичні в цьому суспільстві норми роботи, відпочинку, їжі, виховання дітей, сімейних і любовних відносин [27, с. 18]. Вважаємо, що акцентуація і актуалізація людиною наведених питань виступає яскравим свідоцтвом глибоких змін не тільки в позиції держави в контексті реалізації її муніципальної правової політики, але й свідоцтвом формування та модифікації муніципальної правосвідомості людини, формування у неї позитивних засад муніципальної психології, що лежить в основі індивідуальної, групової і колективної мотивації людини до участі в МСВ. Саме такі мотиваційні завдання й повинна як стратегічні реалізувати державна муніципальна правова політика на сучасному етапі свого розвитку.

Насамкінець, метою державної муніципальної правової політики в сучасних умовах виступає складне та суперечливе завдання формування серед широких верств населення муніципальної ідеології як такої, тобто, системного комплексу ідей відносно позитивного сприйняття, розуміння муніципалізму, вміння користуватися його цінностями та настановами, отримання від цього відповідного соціального ефекту. Фактично, муніципальна ідеологія базується на формуванні муніципальної правосвідомості та муніципальної психології людини, – в сукупності с муніципальною ідеологією вони й виступають генералізованим підсумком реальної та ефективної державної

муніципальної правової політики та теоретико-психологічним і функціонально-діяльним проявами муніципалізму.

Необхідно наголосити на тому, що в історичній ретроспективі існуванні, використанні і розвитку власне загальної філософії терміно-поняття «ідеологія» існувало в кількох основоположних сенсах: 1) як вчення про закони формування ідей (Д. де Трасі) (нормативно-предметний критерій. – Авт.); 2) як ідеалістична (помилкова) форма суспільної свідомості (К. Маркс і Ф. Енгельс) (психолого-поведінковий критерій. – Авт.); 3) як теоретичний рівень суспільної свідомості, що має класову природу (марксизм) (ідейно-класовий критерій. – Авт.); 4) як раціоналізація вітальних потреб, бажань, надій людей (Г. Шиллер, Л. Альтюсер) раціонально-вітальний критерій. – Авт.); 5) як дискурс, що виражає волю до тотальності (С. Жижек, М. Пеше) (абсолютистсько-вольовий критерій. – Авт.) та ін. [28].

Разом з тим, у розумінні проблематики дослідження, що проводиться нас цікавить насамперед раціонально-вітальний (екзистенційний) підхід до розуміння феноменології ідеології, який містить саме раціональний підхід до розуміння та осмислення вітальних (життєвих) потреб (інтенцій), бажань (інтересів), надій (поведінкових настанов) людей, їх поведінкових настанов, атитюдів, габітусів, що насамперед народжуються, формуються, проявляються і продукуються в межах ТГ, де вони об'єктивно існують та функціонують в умовах повсякденності, здійснюючи свій життєвий цикл в рамках МСВ. Отже, існування тут ідеології як такої у вигляді відображення існування людини в локальному соціумі через призму її поведінково-діяльних настанов, набутих рис та характеристик соціалізації, сформованого досвіду життя на основі вирішення відповідних життєвих ситуацій стереотипної властивості, – не тільки ставить відповідні телеологічні домінанти в контексті виникнення, формування, розвитку та вдосконалення життєвих форм людей у межах ТГ, а також наповняють їх існування відповідним екзистенційним змістом та іншими змістовно-телеологічними настановами, що детерміновані розмаїттям індивідуальних, групових, колективних, природних, статевих, вікових, національних, професійних, культурологічних, статусних та інших дискурсивних пріоритетів існування та розвитку людини-члена ТГ. Звідси, ідеологія виступає не тільки теоретичною базою державної муніципальної право-

вої політики, а у відповідному розумінні її внутрішнім стрижнем, основою, строною, а також сферою відповідної комунікативної взаємодії уповноважених суб'єктів відносно реалізації її настанов, функціонально-параметральною метою, доктринально-практичною основою методології, теоретико-інструментальним засобом, конотативно-телеологічною технологією, а також інструментом реального досягнення та втілення мети такої політики.

В цьому контексті треба звернути особливу увагу на дві основні функції ідеології, які виділяють дослідники цього феномену:

1) функцію апології (захисту) існуючого ладу і маніпуляції свідомістю мас з боку правлячого класу (К. Манхейм, Г. Плеснер, М. Хоркхаймер), тобто, йдеться про захисну функцію ідеології, яку формує, розробляє, легалізує, втілює в суспільство, легітимізує та вдосконалює правлячий клас, – і в цьому розумінні державна муніципальна правова політика виступає таким захистом, але не стільки в контексті апології існуючого ладу, скільки з урахуванням об'єктивованого характеру та екзистенційного рівня її значення для існування стратегічного інституту державності, навколо якого «обертається» муніципалізм;

2) функцію адаптації людини до суспільного середовища за допомогою формування цінностей і норм його існування (Е. Дюркгейм) [28], – тут йдеться про позитивну функцію ідеології, що скерована на формування відповідної аксіології існування соціуму, через визначення його відповідних ціннісних орієнтирів та параметрів і подальшого розвитку в контексті їх застосування, – в розумінні формування і реалізації державної муніципальної правової політики ця функція набуває для держави найважливіше значення і відіграє саме для людини визначальну роль, бо саме вона: а) вирішує одне з стратегічних завдань державності – знаходження та існування людини в системі її координат; б) дає людині належне усвідомлення і розуміння її існування в локальному соціумі, в умовах його державної організації, зазвичай в ординарному стані повсякденності, в умовах МСВ.

Особлива складність проблематики ідеології обумовлює й те, що сучасні вітчизняні та західні дослідники її феномену в межах філософії науки займають різні доктринальні позиції з багатьох питань теорії цього феномена. Так, на думку К. Гирца, ідеології «розмічають» незнайомий соціальний простір, допомагаючи людям орієнтуватися в ньому, усвідомлювати зміст своїх

дій і свого існування в цілому [28] (таку позицію можна визначити як універсально-орієнтовну. – Авт.). Треба зазначити, що тут автором визнається розмаїтті важливих рольових позицій ідеології в державно організованому соціумі – ідентифікаційна, ініціююча, рефлексивна, координуюча, стимулююча, прогностична, праксеологічна та технологічна. Отже, визначаються універсально-методологічні потенціали, можливості, компетенції ідеології для пізнання невідомого і незвіданого, а також її інструментально-технологічні можливості для усвідомлення, формування, використання і легітимації відповідних поведінкових і діяльнісних настанов людини та форм їх реалізації, що в умовах повсякденності й реалізації людиною свого життєвого циклу набуває неперевреного значення.

В цьому контексті представляє великий науковий та практичний інтерес доктринальна позиція дослідника В.С. Малицького, який розуміючи ідеологію в більш функціонально-діяльнісному ключі, вважає її системою знань і цінностей, яка визначає розвиток і функціонування суспільства [29, с. 10, 12–13]. Більш того, він переконаний, що саме вона організовує, регулює, спрямовує, інтегрує діяльність особистостей у всіх сферах суспільства. Отже, тут йдеться не тільки про суттєве змістовно-функціональне та динамічне навантаження цього феномена, за допомогою якого здійснюється різноманітна діяльність людей на загальних засадах, що їх об'єднують. Тут мова йде про системно-комплексний характер ідеології, що володіє відповідними управлінськими і парадигмальними засадами, які призводять по підсумкам їх реалізації до відповідних соціальних результатів. На користь своєю позиції наведений автор стверджує, що в суспільстві, позбавленому ідеології, люди «губляться», не розуміють сенсу того, що відбувається, не бачать перспективи, майбутнього. Звідси, йдеться не тільки про обов'язкову і іманентну наявність ідеології в суспільстві, а й про її великий прогностично-перспективний потенціал.

Застосування наведених настанов до розуміння державної муніципальної правової політики та особливо до сучасних перспектив її формування і розвитку в Україні, дає можливість не тільки сформулювати ідеологічно-теоретичні підвалини такої цілеспрямованої діяльності держави та уповноважених нею суб'єктів в цій важливій соціально-нормативній сфері, а й використати той наявний доктринальний масив, що вже накопичений в цій сфері соціального конструювання.

Саме тому, розглядаючи доктринальні позиції щодо ролі і значення ідеології в суспільстві в контексті теми нашого дослідження, треба враховувати важливе методологічне значення виділення двох рівнів існування ідеології: теоретичного і буденного (В.С. Малицький) [29, с. 22–23]. Перший, теоретичний рівень, утворюють теорії ідеологів-професіоналів: філософів, соціологів, політиків. Другий, буденний, звичаєвий рівень формується ідеологічними знаннями і уявленнями широких мас людей та проявляється у їх діяльній поведінці. Причому така загальна ідеологія може бути сформована двома шляхами:

1) через пропагандистську діяльність професійних ідеологів;

2) самостійно, в процесі діалогової практики людей (М.М. Бахтін) [29, с. 10]

Наведені теоретичні положення становлять великий науковий і праксеологічний інтерес у контекстуалізації дослідження, що проводиться, бо формування індивідуальної, групової і колективної ідеології здійснюється на локальному рівні соціуму в рамках ТГ в умовах МСВ спочатку на особистісному, згодом – груповому, а потім і на колективному рівнях впливу. В зазначених процесах визначальну роль відіграє державна муніципальна правова політика.

Висновки. Резюмуючи наведені вище аргументи, можна дійти наступних висновків:

– важливою визначальною ознакою в процесі розвитку та затвердження локальної демократії та її впливу на модифікацію муніципальної політики України виступає муніципалізація суспільного та державного життя у розумінні впливу та зміни телеологічних домінант соціального і державного розвитку з державного етатизму на муніципальні цінності, що інтерпретовані з конституційних цінностей та торкаються насамперед найважливіших гуманістичних та гуманітарних імперативів та нормативів – верховенства права; визнання, реалізації, охорони і захисту і пріоритету прав і свобод людини; захисту прав дитини і жінок; захисту прав і свобод декретованого контингенту (інвалідів, пенсіонерів, студентів, військовослужбовців тощо);

– муніципалізація відносин в локальному соціумі призведе до муніципалізації повсякденності в стані якої в ординарних умовах функціонують ТГ, здійснюється МСВ та людина реалізує свій життєвий цикл. Наведений процес має стратегічне значення для подальшого існування та функціонування ТГ та всієї системи МСВ в умовах глобалізації, – бо він напруму

сприяє формуванню ідентичності територіальних людських спільнот;

– акцентуація і актуалізація людиною питань якісної організації повсякденності виступає яскравим свідомством глибоких змін не тільки в позиції держави в контексті реалізації її муніципальної правової політики, але й свідомством формування та модифікації муніципальної правосвідомості людини, формування у неї позитивних засад муніципальної психології, що лежить в основі індивідуальної, групової і колективної мотивації людини до участі в МСВ, – саме такі мотиваційні завдання й повинна як стратегічні реалізувати державна муніципальна правова політика на сучасному етапі свого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України. 2020. 531 с.
2. Technical report by the Bureau of the United Nations Statistical Commission (UNSC) on the process of the development of an indicator framework for the goals and targets of the post-2015 development agenda (Working draft) (англ.). Sustainable Development Knowledge Platform. United Nations (19 March 2015). URL: documents/6754Technical%20report%20of%20the%20UNSC%20Bureau%20%28final%29.pdf
3. Кофман Б. Я. Роль конституційного права в забезпеченні правового статусу людини, особистості і громадянина в умовах глобалізації: питання теорії та практики: монографія / Інститут законодавства Верховної Ради України / За ред. М. О. Баймуратова. Київ: Вид-во «Людмила». 2019. 355 с.
4. Шваб Клаус. Четверта промислова революція. Формуючи четверту промислову революцію. Київ: Вид-во «Клуб сімейного дозвілля». 2019. 416 с.
5. Львова Єлизавета. Глобальний конституціоналізм: теоретичні підходи та правові виклики до формування (ідеологія та концепт): монографія. / за ред. доктора юрид. наук, професора, засл. діяча науки і техніки М. О. Баймуратова. Одеса: Фенікс. 2019. 294 с.
6. Посторонко І. Сучасний муніципалізм: доктринальні підходи до розуміння і визначення. Правові аспекти публічного управління: теорія та практика: Матеріали XII наук.-практ. конференції 17 грудня 2019 року, м. Дніпро / За ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпро: ДРІДУ НАДУ. 2020. С. 128-131.
7. Кофман Б. Я. Покоління прав людини та їх вплив на становлення і трансформацію конституційно-правового статусу людини і громадянина. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 5. С. 29-37.
8. Боярський О.О. Процес розширення участі людини в місцевому самоврядуванні через актуалізацію феноменології нормопроєкування. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 4. С. 6-23.
9. Баймуратов М.О., Юрченко М.М. Інститут місцевого самоврядування в умовах глобалізації: до визначення доктринальних та нормативних підходів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. Ч. 2. С. 3-8.
10. Співробітництво територіальних громад (міжмуніципальне співробітництво – ММС): навч.-практичн. посібник / За заг. редакцією Толкованова В.В., Журавля Т.В. Київ: ФОП Бубон О.І. 2016. 154 с.
11. Розвиток міжмуніципального співробітництва: вітчизняний та зарубіжний досвід / За ред. Толкованова В.В. Київ: «Крамар». 2011. 249 с.
12. Баймуратов М.О. Міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування України: автореф. дис. д.ю.н. Спеціальність 12.00.02 – конституційне право. Одеса, 1996. 450 с.
13. Боклах Д. Ю. Дефініції і взаємозв'язок категорій топосу, локусів, хронотопу міста та їх реалізація у міському тексті художнього твору. URL: periodicals.karazin.ua › philology › article › viewFile
14. Баймуратов М.О. Міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування України: монографія (репринтне видання дисертаційного дослідження). Дніпро: Інновація. 2020. 314 с.
15. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (2015). In Division for Sustainable Development Goals. New-York: [b. v.]. pp. 76.
16. Будущее человека: эволюция и неестественный отбор. URL: https://www.bbc.com/russian/science/2016/05/160510_5floor_future_human_evolution
17. Баймуратов М.О. Місцеве самоврядування як загальний спадок людської цивілізації та важливий феномен сучасного світового конституціоналізму. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mestnoe-samoupravlenie-kak-obschee-naslediechelovecheskoy-tsivilizatsii-i-vazhnyy-fenomen-sovremennogo-mirovogo-konstitutsionalizma>
18. Глобальна та національна безпека: підручник / авт. кол.: В. І. Абрамов, Г. П. Ситник, В. Ф. Смоляннюк та ін. / за заг. ред. Г. П. Ситника. Київ: НАДУ. 2016. 784 с.
19. Бауман З. Индивидуализированное общество. Москва: Логос. 2005. 390 с.
20. Хабермас Ю. Отношения между системой и жизненным миром в условиях позднего

- капитализма. THESIS. Весна 1993. Т. 1. Вып. 2. С. 123–136.
21. Чекменёва Т.Г. Кризис национальной идентичности в постсоветской России и пути его преодоления. Вестн. Воронеж. гос. техн. ун-та. 2010. Т. 6. № 10. С. 35–38.
 22. Чекменёва Т.Г., Прибытков А.А. Россия в глобализирующемся мире: поиск национальной идентичности. Вестн. Воронеж. гос. технич. ун-та. 2014. Т. 10. № 5–1. С. 105–108.
 23. Бурдые П. Структура, габитус, практика. Журнал социологии и социальной антропологии. 1998. Т. 1. Вып. 2. URL: <http://www.old.jourssa.ru/1998/2/4bourd.html>
 24. Суни Рональд Григор. Аффективные сообщества: структура государства и нации в Российской империи. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:GNoeH5XteacJ:www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/1096-ronald-hryhor-suny-affektyvnye-soobshchestva-struktura-hosudarstva-y-natsyy-v-rossyiskoi-ymperyy-chast-1+&cd=3&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>
 25. Данилова Е.Н. Проблема социальной идентификации в постсоветской России. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-sotsialnoy-identifikatsii-naseleniya-postsovetskoy-rossii>
 26. Хабермас Ю. Будущее человеческой природы. Москва: Весь Мир. 2002. 140 с. URL: https://platon.net/load/knigi_po_filosofii/frankfurtskaja_shkola/khabermas_ju_budushhee_chelovecheskoj_prirody/57-1-0-2558
 27. Иванова М.В. Идеология потребительства как феномен современного либерально-демократического общества. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ideologiya-potrebitelstva-kak-fenomen-sovremennogo-liberalno-demokraticeskogo-obschestva>
 28. Гирц Клиффорд. Идеология как культурная система. URL: <https://magazines.gorky.media/nlo/1998/1/ideologiya-kak-kulturnaya-sistema.html>
 29. Малицкий В.С. Идеология: сущность, структура, исторические типы: (соц.-филос. анализ): автореф. дис. ... д-ра филос. наук: 09.00.11. Ростов н/Д, 2006. 41 с.

Khvan R. M. The influence of the development of local democracy on the modification of the municipal legal policy of Ukraine

The article examines the theoretical, doctrinal and normative aspects of the influence of the development of local democracy on the formation and modification of the municipal legal policy of Ukraine. It is asserted and argued that an important defining feature in the process of development and approval of local democracy and its influence on the modification of the municipal policy of Ukraine is the municipalization of social and state life in the understanding of the influence and change of teleological dominants of social and state development from state statism to municipal values interpreted from constitutional values and primarily affect the most important humanistic and humanitarian imperatives and norms – the rule of law; recognition, realization, protection and protection and priority of human rights and freedoms; protection of children's and women's rights; protection of the rights and freedoms of the decreed contingent.

It is proven that the municipalization of relations in local society will lead to the municipalization of everyday life in the state of which territorial communities function in ordinary conditions, local self-government is carried out, and a person realizes his life cycle. This process is of strategic importance for the further existence and functioning of communities and the entire system of local self-government in the conditions of globalization, because it directly contributes to the formation of the identity of territorial human communities. It is also stated that the accentuation and actualization by a person of issues of quality organization of everyday life is a vivid evidence of profound changes not only in the position of the state in the context of the implementation of its municipal legal policy, but also evidence of the formation and modification of a person's municipal legal awareness, the formation of positive foundations of municipal psychology, which lies at the basis of individual, group and collective motivation of a person to participate in local self-government, such motivational tasks as strategic ones should be implemented by the state municipal legal policy at the current stage of its development.

Key words: *local self-government, state municipal political policy, globalization, global constitutionalism, decentralization, municipalization.*